

سفر به اوراسیا

گزارشی از سفر علمی - فرهنگی جمعی از اساتید دانشگاه قرآن و حدیث به ترکیه

بهمن ۱۳۹۰

مهدی غلامعلی*

اشاره

نوشتار حاضر، گزارشی است کوتاه از سفر مدرسان دانشگاه قرآن و حدیث به کشور ترکیه و بازدیدهای علمی - فرهنگی آنها از برخی مراکز علمی آن کشور است. این نوشتار، در سه بخش تقدیم می‌شود. نخست، گزارشی از بازدیدهای مراکز علمی است. سپس گزارشی کوتاه از دیدارهای مراکز فرهنگی و در پایان هم خبری از دو نشست سیاسی است. در این سفر، آقایان - به ترتیب حروف الفبا - دکتر رضا برنجکار، دکتر مرتضی چیت سزایان، دکتر هادی حجت، دکتر رسول رضوی، استاد محمد رنجبر حسینی، دکتر محمدتقی سبحانی‌نیا، استاد محمدرضا سبحانی‌نیا، دکتر ابراهیم شفیعی سروستانی، دکتر هادی صادقی، استاد معراجی، استاد سید رسول موسوی و خانم دکتر شادی نفیسی حضور داشتند.

به استقبال سفر؛ دفتر موسسه آل‌البیت علیه السلام شهر مقدس قم (۱۳۹۰/۱۱/۱۴)

گام نخست در یک سفر خارجی، کسب آگاهی از مقصد است، به ویژه اگر این مقصد سفر کوتاه، نا آشنا و مسافرانیش جمعی از فرهیختگان باشند. اگر چه هدف جمع همراهان یکی بود: «آشنایی با ظرفیت‌های علمی و دینی کشور ترکیه»، ولی راه‌آشنایی می‌خواست که فراتر از یک سفر بر مشکلات جهان اسلام آگاه باشد. از این رو، جمعی از اساتید دانشگاه قرآن و حدیث بر آن شدند تا در روز جمعه چهاردهم بهمن (سه روز پیش از سفر) با حجة الاسلام و المسلمین شهرستانی، ریاست محترم دفتر حضرت آية الله العظمی سیستانی، دیدار کنند؛ چه این که ایشان، علاوه بر سفرهای متعدد به سراسر جهان، از نیازها، مشکلات و امیدهای فراروی جهان تشیع به خوبی آگاه است و با مدیریتی کم‌نظیر توانسته است بسیاری از چالش‌ها را شناسایی و در جهت ترمیم آن کوشا باشد. ده‌ها موسسه‌ای که زیر نظر دفتر آية الله سیستانی در نشر اندیشه بی‌بدیل شیعه تلاش می‌کند، از مدیریت جناب حجة الاسلام و المسلمین شهرستانی بهره‌مند هستند.

* عضو هیئت علمی دانشگاه قرآن و حدیث.

در این جلسه ریاست دفتر آیه الله العظمی سیستانی در باره ضرورت ارتباط قشر فرهیخته جامعه با مراکز علمی جهان و کشورهای اسلامی سخن راند. ایشان با یادکرد نیازهای مختلف جهان اسلام و جامعه شیعی به معارف بلند اهل بیت علیهم‌السلام به نمونه‌هایی از نیازها و توجهات شیعیان در کشورهای آفریقایی، آسیایی و اروپایی اشاره کرد.

وی با نقل قول از یکی از عالمان فعال در خارج از کشور، گفت که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، جهان تشنه اندیشه ناب تشیع بود و در بسیاری از دانشگاه‌های جهان کرسی شیعه‌شناسی و رشته‌هایی با همین عنوان تشکیل شد، ولی متأسفانه تدریس این رشته‌ها را بیشتر آقاخان‌ها بر عهده داشتند.

ایشان در بخش دیگری از این جلسه به نسخه‌های خطی کتب حدیثی و غیر حدیثی در کشورهای یمن، هندوستان و ترکیه اشاره کرد و به نقل از یکی از مسؤولین سابق در یمن گفت که در دوره‌ای بزرگان یمن با بحران مالی رو به رو شدند و نسخ خطی را به عنوان پشتوانه ارزی قرار دادند.

ایشان به این ظرفیت در ترکیه اشاره کرده و گفت نیاز است که در بازشناسی تمام نسخ خطی در ترکیه تلاش شود؛ چه این که عثمانی در طول صدها سال مرکز یک حکومت بزرگ اسلامی بوده و دانشمندان بسیاری به این سرزمین سفر داشته‌اند.

آخرین مطلبی که ایشان بیان کرد، ضرورت حفظ و پیگیری ارتباط‌هایی است که در این سفرها رخ می‌دهد. آنچه سبب بازدهی این سفرها می‌شود، ادامه ارتباط پس از بازشناسی ظرفیت‌هاست. در این جلسه حجج اسلام دکتر برنجکار، دکتر رضوی، دکتر سبحانی نیا، دکتر صادقی، آقای معراجی و مهدی غلامعلی حاضر بودند.

پس از اتمام جلسه، حاضران، پس از ارزیابی وضعیت کشور ترکیه و آگاهی از تداوم قانون ممنوعیت تلبس به لباس مقدس روحانیت، و ایجاد مشکلات و حساسیت‌های احتمالی برای برخی از مراکز شیعیان تصمیم گرفتند تا از روحانیان همراه درخواست شود تا بر قانون کشور مقصد پایبند باشند.

استانبول (۹۰/۱۱/۱۷)

هوایم‌ای حامل اساتید هیئت علمی دانشگاه قرآن و حدیث حدود ساعت یازده صبح روز دوشنبه هفدهم بهمن ۱۳۹۰ در فرودگاه بزرگ آتاتورک استانبول بر زمین نشست. این سفر - که به همت معاونت فرهنگی و دانشجویی دانشگاه قرآن و حدیث سامان یافته بود - برنامه‌های متعدد و فشرده‌ای را برای مدت شش روز در دو شهر استانبول و آنکارا پیش‌بینی و تنظیم نموده بود.

مهم‌ترین برنامه‌های این سفر بازدید از مراکز علمی و دانشگاهی و همچنین آشنایی با تاریخ کهن جمهوری ترکیه و مراکز فرهنگی آن بود. مدت اقامت در استانبول چهار روز و در آنکارا دو روز پیش بینی شده است.

«استانبول» را پیش‌تر «اسلامبول» و پیش از آن «قسطنطنیه» می‌گفته‌اند. این تغییر اسامی بیان‌گر دوره‌ها و فراز و نشیب‌های دینی و سیاسی این شهر مهم است. در حال حاضر، این شهر در شمال شرقی ترکیه قرار گرفته و آن را دریا‌های مرمره و سیاه در برگرفته است. جمعیت فعلی این شهر شلوغ حدوداً پانزده میلیون نفر است و از جهت سیاسی پس از آنکارا (پایتخت) مهم‌ترین شهر ترکیه به شمار می‌رود. پنجاه تا شصت درصد اقتصاد ترکیه در استانبول رقم می‌خورد و بیشتر مراکز فرهنگی، اماکن تاریخی، میراث فرهنگی و مهم‌ترین رسانه‌های کشور را در خود جای داده است. جاذبه‌های توریستی این شهر، اعم از آثار طبیعی، موزه‌ها، اماکن دیدنی و تفریحی در استانبول سبب شده که سالانه بیست میلیون توریست از سراسر جهان به این شهر سفر کنند که ده درصد آن را ایرانیان تشکیل می‌دهند. قرار گرفتن در کنار تنگه بسفر، بندری بس کهن را برای این شهر - که بزرگ‌ترین شهر ترکیه است - به ارمغان آورده و از آنجا که پل ارتباطی زمینی، هوایی و دریایی دو قاره آسیا و اروپا است و بخشی از آن در قاره اروپا است، کشور ترکیه را موقعیتی استراتژیکی بخشیده است. گفتنی است که این شهر، صدها سال مرکز حکومت پادشاهان رومی، بیزانس و عثمانی بوده است.

کشور ترکیه، به طور کلی، از آنجا که فاقد نفت و ذخایر معدنی مهم است، به دنبال آن است که با جذب صنایعی همچون صنعت توریست اقتصادش را رونق ببخشد. همچنین، این کشور خود را «ژئو منطقه خاورمیانه» می‌داند و به دنبال مرکزیت در همایش‌های بین‌المللی است. در حال حاضر، سالانه حدود دو میلیون نفر از مدیران جهان برای شرکت در اجلاس‌های گوناگون به ترکیه و بیشتر به استانبول سفر می‌کنند. استانبول در سال ۲۰۱۰م، با جهشی ده رتبه‌ای نسبت به سال قبلش، در رده هفتمین شهر دنیا در برگزاری همایش‌های بین‌المللی قرار گرفته است.

آنچه حضور در این شهر را برای مسافران سخت می‌کند، ترافیک‌های طولانی آن است که به نظر می‌رسد شهرداری در توسعه بزرگراه‌ها، خیابان‌ها و پل‌های ارتباطی از سیاست‌های توسعه‌ای دولت عقب مانده است. از این رو، اساتید دانشکده علوم حدیث، با توجه به دوری محل اقامت (دفتر موسسه آل‌البیت) با مرکز شهر، هر روز ساعات قابل توجهی (دو تا چهار ساعت) را در اتومبیل سپری می‌کردند.

الف) مراکز علمی

نماینده‌ی جامعه المصطفی در ترکیه (۱۳۹۰/۱۱/۱۷)

حضور در نمایندگی جامعه المصطفی در ترکیه نخستین برنامه رسمی‌ای بود که اساتید دانشگاه قرآن و حدیث در آن شرکت کردند. جلسه حدوداً سه ساعت پس از ورود به ترکیه، یعنی ساعت پانزده روز دوشنبه، هفدهم بهمن ماه در محله ترجمان استانبول تشکیل شد. دفتر نمایندگی جامعه المصطفی در طبقه اول ساختمان مجتمع آکتاب در خیابان مولانا قرار دارد. حجة الاسلام رسول عبداللهی مسئول دفتر به گرمی از همراهان در دفتر خویش استقبال کرد. پس از معارفه، وی در دو بخش، به بیان اطلاعات و تحلیل نسبتاً جامعی در باره وضعیت اهل سنت و همچنین نهادهای شیعی در ترکیه پرداخت. وی در بخشی از بیانات خود به گسترش مذهب حنفی در بین ترک‌ها، مذهب شافعی در بین کردها، مذهب علوی در بین ترک‌ها و اکراد، نُصیری‌ها بین عرب‌ها و مذهب شیعه امامی در میان آذری‌ها اشاره کرد و گفت:

اهل سنت در اینجا به شیعیان بسیار نزدیک هستند و فاقد تعصبات تند بوده و در بیشتر خطبه‌های نمازهای جمعه و جماعت مناقب اهل بیت علیهم‌السلام را بیان می‌دارند. و به حق ایشان را می‌توان از محبان دوازده امام دانست. در ایام محرم ایشان مانند شیعیان روضه امام حسین را می‌خوانند. سازمان دیانت از مهم‌ترین مراکز نظام یافته در ترکیه است که با بدنه‌ای بسیار گسترش یافته، امور مذهبی را در اینجا سامان می‌دهد. ریاست سازمان دیانت را عالمی توانمند عهده‌دار است که خود متخصص در دانش حدیث است. او و برخی دیگر از اساتید اهل سنت در اینجا به خوبی با آثار شهید مطهری و دکتر شریعتی آشنا هستند و کتب ایشان را مطالعه کرده‌اند. همچنین اساتید عامه از کتاب‌های تفسیر *المیزان* و *نهج البلاغه* بسیار استفاده می‌کنند. علاقه‌مندی به دین، پس از تلاش‌های گوناگون اسلامگرایان در دهه اخیر رو به فزونی نهاده و تا شش ماه پیش تنها ۲۷ دانشکده الهیات در سرتاسر ترکیه بود، ولی اکنون پنجاه دانشکده الهیات دایر شده است. دکتر رسول عبداللهی در بخش دیگر سخنانش به گروه‌های مختلف شیعی و حضور سه جریان مختلف مردمی (موسسه زینبیه)، جریان علمی دانش‌آموختگان در ایران (مجمع العلماء) و جریان مرکز آل‌البیت اشاره کرد و بیان داشت:

تا پیش از انقلاب در استانبول حتی یک مسجد شیعی نیز وجود نداشت، اما اکنون در این شهر سی مسجد شیعی وجود دارد و شیعیان در کل ترکیه نزدیک به دویست مسجد دارند. حدود ۲۴۰ نفر از دانش‌آموختگان جامعه المصطفی نیز در ترکیه حضور دارند که هر از چندگاهی دوره‌های دانش‌افزایی ویژه ایشان برگزار می‌شود.

مسئول نمایندگی جامعة المصطفی در ترکیه در پایان، از تلاش‌های دفترش گزارش داد و افزود:

در سال جاری حدود بیست اثر (تالیف و ترجمه) و سال گذشته شش اثر توسط نمایندگی جامعة المصطفی در ترکیه منتشر شده است. چند همایش مشترک با دانشگاه‌ها و همچنین همایش‌هایی را نیز به صورت مستقل در ترکیه برگزار کرده‌ایم. اکنون بیش از هر فرصت دیگر زمینه همکاری با ترکیه فراهم است. جلسه در ساعت هفده پایان یافت و مدرسان دانشگاه قرآن و حدیث برای جلسه بعدی راهی کنسولگری ایران در مرکز شهر استانبول شدند.

سازمان مطالعات علوم اسلامی (ISAV) ¹ (۱۳۹۰/۱۱/۱۸)

اولین نشست علمی اساتید دانشگاه قرآن و حدیث در صبح روز سه شنبه هیجدهم بهمن در استانبول با پرفسور علی اوزاک (Ali Ozek)، ریاست عالی سازمان مطالعات علوم اسلامی (وابسته به سازمان دیانت) شکل گرفت. این نشست در دفتر وی در ساختمان مرکزی این سازمان در منطقه فاتح برپا شد.

سازمان مطالعات علوم اسلامی در شمار قدیمی‌ترین مراکز پژوهشی ترکیه است. این سازمان با عنوان «وقف دراسات العلوم الاسلامیة» در سال ۱۹۷۰م، با حضور ۴۸ نفر از دانشگاهیان و عالمان استانبول تأسیس شده است. این سازمان در یک ساختمان چهار طبقه قدیمی در منطقه فاتح استانبول قرار دارد و از بخش‌هایی چون کتابخانه (دارای شش هزار کتاب تخصصی)، سالن اجتماعات، اتاق‌های اختصاصی ویژه پژوهشگران، غذا خوری و ... تشکیل شده است. در حال حاضر، شانزده ساختمان (خانه و...) در شمار موقوفات و املاک این سازمان در مناطق مختلف استانبول است.

هدف اصلی این مجموعه پژوهش در علوم مختلف اسلامی و پاسخگویی به نیازهای جدید جوامع اسلامی، به ویژه مسلمانان ترکیه است.

این سازمان پژوهشی تلاش‌های علمی خود را در سه محور زیر سامان داده است:

۱) همایش‌های علمی

سازمان مطالعات علوم اسلامی نتایج پژوهش‌های خویش را بیشتر در قالب برپایی همایش‌های داخلی و بین‌المللی در نشست‌های علمی ارائه می‌کند. برگزاری ده‌ها همایش کوچک و بزرگ در

ترکیه حاصل تلاش چهل ساله این سازمان علمی است. برخی از مهم ترین همایش های بین المللی و نشست های تخصصی این سازمان عبارت اند از:

- الندوة العالمية حول اهل السنة في التاريخ و في يومنا (۲۰۰۴)،
- الندوة العالمية حول الاسرة في يومنا (۲۰۰۵)،
- الندوة العالمية حول دور الشيوخ و مشاكلها (۲۰۰۶)،
- الاجتماع التخصصي حول قضية الاصول في التصوف (۲۰۰۶)،
- الاجتماع التخصصي حول قضية الاصول في التاريخ الاسلامي (۲۰۰۴)،
- الاجتماع التخصصي حول قضية الاصول في تاريخ الاديان (۲۰۰۴)،
- الاجتماع التخصصي حول قضية الاصول في تاريخ الاقتصاد (۲۰۰۴).

۲) انتشار کتاب های علمی

بیش از بریایی هر همایش مطالعات سامان یافته ای حول موضوع همایش در سازمان انجام شده و سپس حاصل این مطالعات، پیش از همایش به صورت کتاب منتشر می شود. کتاب هایی چون *مکانه السنة في الدين، الشيعة في التاريخ و في يومنا هذا، اهل السنة في التاريخ و في يومنا هذا، العلويون و البكداشيون و النصيريون في تركيا في ابعادها التاريخية و الثقافية، الاسلام و الديمقراطية، الحرية في الدين الضمائر في العهد العثماني، العالم الاسلامي و تركيا في القرن الحادي والعشرين، مؤتمر التعليم في البلاد الاسلامية و...* بخشی از تألیفات منتشر شده در پانزده سال اخیر است. همچنین، جزوات و کتاب هایی حاوی مجموعه مطالب مطرح شده در ۵۳ انجمن و همایش علمی این سازمان تا کنون منتشر شده است.

۳) آموزش های تخصصی

سازمان مطالعات علوم اسلامی در جهت دانش افزایی اعضای سازمان به آموزش های متعدد و منظم در طول سال به صورت دائمی، و گاه فصلی اقدام می کند؛ به عنوان نمونه، هر هفته، در روزهای شنبه «محاضرات فی تفسیر القرآن»، «محاضرات فی الفقه الاسلامی» و «محاضرات فی الحدیث النبوی» برای اعضای سازمان دایر می شود. کلاس های ویژه تفسیر قرآن قدیمی ترین کلاس در سازمان بوده و قدمت چهل ساله دارد. استاد این درس پرفسور علی اوزاک است که از سال تأسیس سازمان تا کنون تدریس تفسیر را عهده دار بوده است.

دوره هایی نظیر تدریس زبان عربی در تابستان ها و تدریس مکالمه انگلیسی در روزهای جمعه و شنبه نیز بخشی دیگر از فعالیت های آموزشی سازمان است. در کنار این تلاش ها، هر از گاهی، مجالسی در روزهای جمعه برای هم اندیشی و تحلیل یک موضوع خاص به صورت کارگاهی شکل می گیرد.

در نشست علمی اساتید دانشگاه قرآن و حدیث با پرفسور علی اوزاک، وی ضمن خوش آمدگویی به اساتید دانشکده علوم حدیث، مطالب خود را به زبان عربی برای حاضران بیان داشت. در این جلسه استاد احمد بیلدیز، مدیر اجرایی سازمان نیز حضور داشت.

اوزاک، نخست به معرفی خود پرداخت. او چهل و یک سال از عمر هشتاد و پنج ساله اش را در خدمت پژوهش و نشر معارف اسلامی در این سازمان سپری کرده است.

علی اوزاک در الازهر تا درجه ارشد تحصیل و سپس در ترکیه نائل به درجه دکتری شده و در حال حاضر دارای بالاترین نشان علمی، یعنی پرفسوری است. او از مؤسسان و بنیان‌گذاران سازمان بوده و در تمام کنفرانس‌های علمی این سازمان حضور داشته است. تخصص اصلی وی تفسیر و علوم قرآنی است و از سال ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۷م، هر هفته روزهای شنبه کتاب تفسیر زمخشری را تدریس کرده و آن را به پایان رسانده است و از سال ۲۰۰۷م، تا کنون به تدریس تفسیر موضوعی قرآن پرداخته است.

پرفسور علی اوزاک در بیانات خود گفت:

من بارها به ایران آمده‌ام و آخرین سفر من در دو سال گذشته بوده است و با بسیاری از عالمان شیعی و سنی در شهرهای مشهد، اصفهان، قزوین، بندر ترکمن و.. ملاقات کرده‌ام. و همچنین برخی از عالمان ایرانی نیز در همایش‌های ما شرکت کرده‌اند؛ به عنوان نمونه آیه الله واعظ زاده خراسانی در «همایش بین المللی اهل سنت در تاریخ و در روزگار ما (سال ۲۰۰۴م)» و آیه الله تسخیری و هفت آیه الله دیگر در «همایش بین المللی شیعه در تاریخ و در روزگار ما (سال ۱۹۹۳م)» حضور داشتند.

وی با بیان این که ما در برپایی همایش‌ها بر این هدف پافشاری می‌کنیم که رأی صحیح را از غیر صحیح در اسلام کشف کنیم و از تعصبات دوری می‌گزینیم، افزود یکی از محورهای همایش‌های ما بررسی مذاهب و فرقه‌های اسلامی است؛ چه این که در زمان رسول خدا فهم صحیح از اسلام ممکن بود، ولی پس از آن، این فهم دچار چالش شد و مذاهب جدید و تصوف و نظایر آن پدیدار شد. تمام این مذاهب را نمی‌توان منتسب به رسول خدا دانست؛ چه این که دین همان است که پیامبر به آن مبعوث شده است. در این زمینه بحث حقیقی انجام نشده است. برای درک حقیقت نیازمند به تربیت باحثین و عالمان آشنا به فرقه‌ها و مذاهب هستیم تا به دور از هر تعصب، به دنبال حق باشند و از این مهم در جوامع اسلامی غفلت شده است. همچنین شایسته است که ما در شیوه و روش فهم متون مقدس بازنگری کنیم. به نظر می‌رسد که شیوه‌های سنتی ما در فهم متون دینی ناقص است و اگر تحولی در روش فهم متون دینی پدیدار شود، بسیاری از مسائل دینی تغییر خواهد یافت.

در حاشیه این جلسه، استاد احمد بیلدیز، مدیر اجرایی سازمان مطالعات علوم اسلامی بیان داشت که هفت پژوهش آتی برای همایش‌های آینده این سازمان عبارت‌اند از:

النکاح فی الادیان الدولی (گروه تاریخ)، الذهب فی الفقه و کیفیة المعاملة فی الاسلام (گروه فقه)، المحنة و العلاقات بین المذاهب (گروه ادیان)، الجنسیة و الاخلاق (کار مشترک گروه فقه و اخلاق)، الامام الشافعی، العقل و الوحی فی الاعتقاد، الحج و کیفیة الحج فی الفکر الجدید.

دانشکده الهیات دانشگاه مرمره^۱ (۱۳۹۰/۱۱/۱۸)

دانشگاه مرمره دومین مقصد اساتید دانشگاه قرآن و حدیث در روز سه شنبه، هیجدهم بهمن ماه بود. این دانشگاه، پیش‌تر به صورت مدرسه عالی دارالفنون با عنوان «مدرسة التجارة الحمیدیة العالیة» بوده که به سال ۱۹۸۲م، به صورت رسمی به دانشگاه مرمره تبدیل می‌شود و تا امروز ده‌ها هزار دانش‌آموخته در رشته‌های مختلف از این دانشگاه فارغ التحصیل شده‌اند. در حال حاضر، دانشگاه مرمره دارای چهارده دانشکده در علوم انسانی و علوم پزشکی و هشت مدرسه عالی، یازده آموزشگاه و سی مرکز پژوهشی - درمانی است و تعدادی بیمارستان نیز زیر نظر این دانشگاه دایر است. دانشکده‌ها و موسسات تابعه دانشگاه مرمره در سیزده منطقه شهر استانبول واقع شده است و حدود ۲۷۰۰ عضو هیئت علمی و ۱۴۰۰ کارمند در بخش‌های اداری آن مشغول به کار هستند.

دانشکده الهیات یکی از دانشکده‌های مهم دانشگاه مرمره است که پیش از تأسیس دانشگاه با عنوان آموزشگاه عالی اسلام استانبول (معهد الاسلام العالی باستنبول)، زیر نظر وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۹۵۹م، تأسیس شده بود که پس از شکل‌گیری دانشگاه مرمره در سال ۱۹۸۲م، با عنوان دانشکده الهیات این دانشگاه تلاش‌های آکادمیک خود را دنبال کرد.

جلسه با هیئت علمی دانشکده الهیات

نشست علمی اساتید دانشگاه قرآن و حدیث در روز سه شنبه، هیجدهم بهمن ماه، ساعت پانزده در سالن جلسات دانشکده الهیات دانشگاه مرمره استانبول با اساتید علوم اسلامی این دانشگاه شکل گرفت.

این جلسه به ریاست معاون دانشکده الهیات، آقای پرفسور صافی آریاگز و دوازده نفر از اساتید علوم اسلامی دانشکده الهیات مرمره آغاز شد. پس از خوش‌آمدگویی ریاست جلسه، وی معارفه حاضران را انجام داد. اسامی برخی از حاضران در جلسه چنین است: دکتر محمد طویراق، دکتر علی دوروصوی، پرفسور احمد یوجل (استاد حدیث)، دکتر حسن جیریت، خانم دکتر آینور اُورال آر (استاد حدیث)، پرفسور فخرالدین عطار، دکتر ابراهیم قوطلو آی (استاد رجال الحدیث شیعیه)

1. www.ilahiyat.marmara.edu.tr و Email: ilahiyat@marmara.edu.tr

امامیه)، دکتر نَجَدَتِ طُوسُون، دکتر سلیمان جیلوس، دکتر مصطفی کارایز، دکتر محمد تراک (استاد تاریخ مذاهب اسلامی) و استاد مجید قراگزلو.

حجة الاسلام و المسلمین دکتر صادقی ریاست دانشگاه قرآن و حدیث، ضمن قدردانی از برپایی این جلسه و معرفی اساتید هیئت همراه بیان داشت که این جلسه بازدید است در پاسخ به حضور ریاست پیشین دانشکده الهیات مرمهره در ایران که حدود دو سال پیش انجام شده بود. سپس پرفسور صافی آریاگز، معاونت دانشکده، ضمن اعلام عذرخواهی ریاست دانشکده از عدم حضورش در این جلسه، به معرفی دانشکده الهیات پرداخت و گفت: این دانشکده در سطح کارشناسی در رشته‌ها و گرایش‌های مختلف زیر دانشجو می‌پذیرد:

رشته‌های اصلی این دانشکده عبارت‌اند از:

(الف) رشته‌های بخش علوم پایه دانش‌های اسلامی دارای شاخه‌های مختلفی چون: تفسیر، حدیث، شریعت اسلامی، علم کلام، تاریخ مذاهب اسلامی، تصوف، لغت عربی و علوم بلاغی.

(ب) رشته‌های علوم فلسفی و دینی، شامل شاخه‌های تاریخ فلسفه، فلسفه اسلامی، فلسفه دینی، منطق، تاریخ ادیان، علوم اجتماعی دینی، روانشناسی دینی و تربیت دینی.

(ج) رشته‌های تاریخ اسلام و فنون آن با گرایش‌هایی چون تاریخ اسلام، تاریخ فنون اسلامی ترکیه، ادبیات اسلامی ترکیه و موسیقی دینی ترکیه.

همچنین، تحصیلات عالی نیز در سطح کارشناسی ارشد و دکتری در گرایش‌های مختلف سه بخش اصلی فوق (علوم پایه اسلامی، علوم فلسفی و تاریخ اسلام) در این دانشکده وجود دارد. این دانشکده تجربه پنجاه ساله داشته و در بین دانشکده‌های ترکیه در رده‌های اولیه قرار دارد.

پس از معرفی دانشکده توسط معاونت دانشکده، پرفسور فخرالدین عطار، بیانات مبسوطی را ارائه کرد. او در ابتدا بیان داشت که ادبیات ترک و اسلام نقش فارس‌ها و ایرانیان بسیار پررنگ و مهم است و در فرهنگ عثمانی سه زبان فارسی، عربی و ترکی رسمیت داشته است.

وی پیش‌تر در تهران با دکتر احمد احمدی در انتشارات سمت ملاقات کرده بود و از کتاب‌های سمت در حوزه حدیث و الهیات آگاهی داشت و این آثار را بسیار خوب و مهم ارزیابی کرد و بیان داشت:

کار مشترک دانشکده شما با سمت را دیده‌ام. به نظر من کارهای سمت خیلی زیبا بود. همچنین شخصیت دکتر احمدی شخصیتی بسیار محترم و پژوهشگر بود و در انتشارات سمت توانسته بود پژوهش‌های گسترده‌ای را از پژوهشگران منتشر سازد. من به ایشان گفتم: اگر ما هم مثل شما نفت داشتیم، می‌توانستیم تحقیقات گسترده‌ای را سامان دهیم!! دکتر احمدی هم گفت شما هم تاردوغان دارید، نیاز به نفت ندارید!

پرفسور عطار در ادامه بیانات طولانی خود ابراز داشت:

در دیدارهاییم با محققان ایرانی نکاتی برایم جالب بود. البته در ایران یک مطلب توجه مرا به خود جلب کرد. برداشتی برایم از برخوردهای محققان ایرانی حاصل شده که شاید برداشت درستی نباشد و آن این که من پژوهشگران در حوزه فلسفه و کلام را فاقد تعصبات تند مذهبی دیدم و ملاحظه کردم که تنها به روش‌های علمی پایبند هستند و این نکته بسیار امیدوارکننده بود و این همان جامه عمل پوشیدن به «انما المؤمنون اخوه» است. البته برداشت من از پژوهشگران در دیگر حوزه‌های علوم اسلامی این بود که تعصبات مذهبی در شیوه پژوهش همچنان وجود دارد. در حالی که مسلمانان در قرن ۲۱ نباید تعصبات خود را در علم دخالت دهند.

رفت و آمدهایی که بین اساتید دو کشور اتفاق می‌افتد می‌تواند در آینده الگوی مناسبی را از اسلام برای جهان اسلام به ارمغان بیاورد و تابلویی از «اسلام ترکیه‌ای - ایرانی» را به جهان اسلام نشان دهیم و بگوییم اسلام مسالمت آمیز می‌تواند در جهان به این شیوه وجود داشته باشد.

بخش پایانی سخنان پرفسور عطار به ماجرای سوریه اختصاص داشت و در بیانی طولانی به محکومیت نظام بشار اسد پرداخت و گفت:

در بحث سوریه ما انتظار داریم که علمای اسلام در ایران ساکت نباشند. وقتی در ایران پیش از انقلاب خون مردم به ناحق می‌ریخت، ما طرفدار مردم بودیم و نمی‌گفتیم شیعه هستند و سکوت نکردیم. البته من به برخورد سیاسیون و دولت‌ها کار ندارم. آنها هرگونه می‌خواهند، تصمیم بگیرند، ولی علما باید طرفدار مظلوم باشند.

چند تن از اساتید دانشگاه قرآن و حدیث قصد پاسخگویی به وی را داشتند که این مهم توسط دکتر صادقی ریاست دانشگاه مُحَقَّق شد. وی با محکوم کردن هرگونه ظلم در هر کجای جهان و همچنین ناپسند دانستن خشونت بیان داشت که اگر در کشور ترکیه گروهی با تحریک و حمایت دشمنان خارجی شما قصد براندازی نظام را داشته باشند، آیا شما در مقابل شورش آنان سکوت می‌کنید؟

خانم دکتر آیتور اُورال آر - که با پوشش اسلامی در جلسه حاضر شده بود - با استقبال گرم از خانم دکتر نفیسی سعی کرد تا با مذاکراتش با فعالیت‌های علمی ایشان در ایران آشنا شود.

یکی از اساتید دانشگاه قرآن و حدیث، ضمن اشاره به تحقیقات و پایان‌نامه‌های ارزشمند پژوهشگران ترکیه‌ای، یکی از مهم‌ترین مشکلات در این حوزه را عدم ترجمه پژوهش‌ها به زبان عربی دانست و بیان کرد تنها عناوین برخی از این پژوهش‌ها به فارسی و یا عربی ترجمه شده است و این عدم توجه سبب شده که این تلاش‌ها تنها در ترکیه محصور شود و به پیشرفت دانش در جهان اسلام کمک چندانی نکند.

همچنین وی به آثار علامه بدیع الزمان نوری اشاره کرد که به ده‌ها زبان دنیا ترجمه شده، ولی به فارسی ترجمه نشده است.

پرفسور عطار در پاسخ به این سؤال بیان داشت که لازمه این کار آشنایی پژوهشگران ترک با زبان عربی است که متأسفانه این توانمندی به طور گسترده وجود ندارد و ما نیز می‌دانیم که این اشکال وجود دارد. اما شما ایرانیان می‌توانید به ترکیه بیایید و ترکی بیاموزید و پژوهش‌های ما را به فارسی و یا عربی ترجمه کنید.

در این زمینه خانم دکتر نفیسی پیشنهاد داد که شما می‌توانید چکیده تمام پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌ها را به عربی و انگلیسی ترجمه و این چکیده‌ها را در شبکه جهانی اینترنت قرار دهید که علاقه‌مندان و پژوهشگران در صورت نیاز به تلاش‌های شما مراجعه کنند. این پیشنهاد توجه اساتید و مسؤولان دانشگاه مرمره را به دنبال داشت.

همچنین دکتر ابراهیم قوطلو آی، استاد دانش رجال شیعه، با حجة الاسلام مهدی غلامعلی در باره مشکلات این ماده درسی در دانشگاه مرمره سخن گفت و بیان داشت عدم وجود کتاب درسی رجال شیعه به زبان ترکی از مهم‌ترین مشکلات ما در تدریس این مباحث است. وی همچنین افزود ما به یک کتاب عربی - که به صورت آکادمیک مباحث رجال شیعه را بیان داشته باشد - نیز دسترسی نداریم. دانشجویان نیز نمی‌توانند با متون عربی ارتباط برقرار کنند. وی همچنین بیان داشت که به جهت نبود اساتید خبره و واقف بر مباحث رجال شیعه ما تنها به برداشت‌های خودمان از منابع رجالی اعتماد می‌کنیم و از صحت چنین برداشت‌هایی اطمینان نداریم. دکتر ابراهیم قوطلو آی پیش‌تر در تهران با دکتر مجید معارف تماس گرفته بود و متقاضی ملاقات و یا ارتباط با ایشان و همچنین حجة الاسلام والمسلمین دکتر مهدوی راد بود.

مرکز تحصیلات تکمیلی دینی استانبول، وابسته به سازمان دیانت (۱۳۹۰/۱۱/۱۹)

اساتید دانشگاه قرآن و حدیث، پس از گذراندن یک مسافت طولانی و تحمل سنگینی راه‌پندان سه ساعته، سرانجام ساعت یازده و نیم صبح روز چهارشنبه نوزده بهمن به مرکز تحصیلات علوم اسلامی استانبول رسیدند.

مرکز تحصیلات تکمیلی دینی استانبول، یکی از شش مرکزی است که در کل ترکیه وظیفه دارد تا علاقه‌مندان به افتا (فتوا دادن) و یا سخنرانی‌ها دینی را تربیت کند. تاریخ تأسیس این مرکز ۱۹۷۶م، است.

ده تن از اساتید مرکز در اتاق جلسات طبقه سوم یک ساختمان کاملاً آموزشی و نسبتاً قدیمی منتظر حضور اساتید ایرانی بودند. جلسه با خوش‌آمدگویی رییس مرکز و استقبال گرم اساتید ترک آغاز و با معارفه دو سویه ادامه یافت.

برخی از اساتید تُرک حاضر در جلسه عبارت بودند از: دکتر علی‌رضا تمل (استاد تفسیر)، پرفسور محمد سواش (استاد فقه و استاد اساتید مجموعه) که از ابتدای تأسیس مرکز تا کنون مدرس بوده است، دکتر عبدالله (استاد حدیث)، محمد بیلر (استاد حدیث)، دکتر دوراور یوسماز (استاد تفسیر و متون)، دکتر عادل باب (استاد حدیث و بلاغت)، دکتر محمد دوینا (استاد الانشاء و المحادثة) از سودان.

ناآشنایی اساتید دانشگاه قرآن و حدیث با این مرکز فرصت خوبی بود تا اساتید ترک، مرکز خود را معرفی نمایند. به بیان ایشان:

در ترکیه خیری از حوزه‌های علمیه اهل سنت نیست. پس از جمهوری، این حوزه‌ها به تاریخ پیوسته‌اند؛ اما امور دینی، هر چند کم رنگ، همچنان طرفدارانی دارد. در هر شهر تعدادی از عالمان دینی وظیفه افتا و یا سخنرانی را بر عهده دارند. امام جماعت شدن نیاز به تحصیل ندارد، ولی سخنرانی مذهبی و فتوا دادن، بدون دانش ممکن نیست. علاقه‌مندان به این دو حوزه، پس از آن که تحصیلات خود را در کارشناسی الهیات سپری کردند، برای آگاهی بیشتر از قرآن، حدیث و فقه، پس از موفقیت در آزمون ورودی، به مراکز شش‌گانه تحصیلات تکمیلی رهسپار می‌شوند. در این مراکز، مباحث تخصصی و فوق تخصصی علوم اسلامی برگزار می‌شود و بیشتر تدریس‌ها به زبان عربی است. همچنین، در اینجا تفسیر مقارن تدریس و به عنوان نمونه، آیات مربوط به اهل بیت در سوره احزاب، از تفاسیر شیعی (نظیر التبیان، مجمع البیان و المیزان) تدریس می‌شود. بحث‌هایی از کتب اربعه شیعه نیز در شمار سرفصل‌های دروس حدیث است. در حال حاضر ۱۴۰ نفر در این مرکز به تحصیل مشغول هستند. آقایان دانشجوی سرانجام مفتی و خانم‌های دانشجوی معاونت مفتیان را در شهرها بر عهده دارند.

پرفسور محمد سواش را - که افزون بر شصت سال از عمرش می‌گذشت - مجتهد و استاد الاساتید می‌خواندند و جمعی از اساتید حاضر بر شاگردیش افتخار می‌کردند. او گفت:

در مرکز ریاست، یعنی آنکارا جمعی از مفتیان بزرگ گرد هم می‌آیند و شورای افتا را تشکیل می‌دهند. آنها در مباحث جدید فتوا می‌دهند. در فقه حنفی مسأله زمان و مکان ریشه دارد و اگر چه اصل نصوص تغییر نمی‌کند، ولی طبق مصالح، گاه لازم است تغییراتی رخ دهد. ما در فتوا به فتاوی‌ای قدما توجه جدی داریم و معتقدیم همواره باب اجتهاد گشوده است، ولی هرکسی را مجتهد نمی‌دانیم. فراتر این که در عصر حاضر اجتهاد فردی میسر نیست، بلکه لازم است که عالمان با یکدیگر جمع شوند و شورای مجتهدین را شکل دهند که چنین کاری در حال حاضر در آنکارا وجود دارد.

در این جلسه و همچنین مباحثات پیرامونی آن - که تا پس از نماز ادامه داشت - مباحثی در باره ماتریدی‌ها، صحیح البخاری و صحیح مسلم، وضعیت جرح و تعدیل نزد اهل سنت، آثار

دانشمندان معاصر ایران و... مطرح شد. همچنین، در سرفصل‌های تفسیر تطبیقی مرکز مباحث تفاسیر التبیان شیخ طوسی، مجمع البیان طبرسی و المیزان علامه طباطبایی تدریس می‌شد. گفتنی است که یکی از اساتید حاضر در جلسه به خوبی فارسی سخن می‌گفت. او گفت علاقه‌مندی‌اش به زبان فارسی سبب شد تا آثار ایرانیان را مطالعه نماید و توانسته است فارسی را، بدون آن که به ایران سفر کند و یا در آموزشگاه‌های آموزش زبان فارسی شرکت نماید، بیاموزد. او بیشتر آثار شهید مطهری و آیه الله مکارم شیرازی و بخشی از آثار آیه الله مصباح یزدی را مطالعه کرده بود.

آنکارا

دانشکده الهیات دانشگاه آنکارا (۱۳۹۰/۱۱/۲۱)

اساتید دانشگاه قرآن و حدیث، پس از طی کردن ۴۵۰ کیلومتر از استانبول، ساعت ۱۲/۳۰ ظهر روز جمعه، ۲۱ بهمن ماه وارد آنکارا شدند. پس از ورود و اقامت در هتل آنقره (آنکارا) و اندکی استراحت به سمت دانشگاه آنکارا حرکت کردند. ساعت پانزده جلسه در سالن جلسات و همراه با حضور اساتید دانشکده الهیات آغاز شد. علی ییلماز (معاون دانشکده الهیات) به عنوان رییس جلسه، به اساتید ایرانی خوش آمد گفت.

علی ییلماز - که دو سال قبل در ایران مهمان مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث بود، حاضران را چنین معرفی کرد: پرفسور محمد آکیف کوچ (استاد تفسیر)، دکتر مصطفی (متخصص شیعه شناسی)، پرفسور اسماعیل حقی (استاد حدیث)، دکتر محمد امین (استاد حدیث)، دکتر اوزخان تان (استاد حدیث)، پرفسور بنیامین ارول (استاد حدیث)، پرفسور راوت (استاد تاریخ) و... وی پس از معارفه اساتید ترک حاضر در جلسه، به بیان تاریخچه دانشکده پرداخت. دانشکده الهیات سه سال پس از تأسیس دانشگاه آنکارا در سال ۱۹۲۴ م، تأسیس شد. همزمان دانشکده الهیات دارالفنون استانبول نیز شروع به کار کرد. سپس در سال ۱۹۳۳ م، دانشکده الهیات دارالفنون استانبول تعطیل شد، اما دانشکده الهیات آنکارا بدون هیچ وقفه‌ای تا کنون به حیات علمی خود ادامه داده است.

خوشبختانه دانشکده‌های الهیات جدیدی در شهرهای مختلف در دهه‌های اخیر افتتاح شده‌اند و در حال حاضر با یک جهش چشمگیر، پنجاه دانشکده الهیات در سرتاسر ترکیه در حال پذیرش دانشجو هستند. بیشتر دانشکده‌های الهیات در سه رشته: علوم پایه، فلسفه و تاریخ اسلام و هنرهای دینی دانشجو دارد. البته دانشکده الهیات آنکارا، افزون بر این رشته‌ها، دارای رشته‌هایی

ویژه است که در دیگر دانشکده‌های همسو وجود ندارد؛ به عنوان نمونه، رشته آموزش‌های بین‌المللی، ادیان جهانی و تربیت مبلغ دینی ویژه مراکز خاصی نظیر زندان‌ها، دارالایتام و بیمارستان‌ها.

پرفسور علی بیلماز همچنین بیان داشت که در دانشکده الهیات آنکارا پنجاه پرفسور حضور دارند و در سه سطح کارشناسی، ارشد و دکتری تدریس می‌کنند.

در ادامه، سؤالات متعددی را اساتید آنکارا مطرح ساختند؛ به عنوان نمونه، در باره اعتقادات دینی ابن سروش! (دکتر سروش دباغ، پسر آقای دکتر عبدالکریم سروش)، رابطه حکومت و مرجعیت، رابطه حوزه‌ها با حکومت و مرجعیت، رابطه دانشکده‌های علوم اسلامی با حکومت و مرجعیت در ایران، مباحث مورد اختلاف شیعه و سنی، سؤالاتی از برخی کتاب‌های شیعه و... پرسش‌هایی را مطرح ساختند که بیش از یکساعت بحث‌ها در این زمینه‌ها ادامه یافت. همچنین دکتر بنیامین ارول، به طور مفصل، از کتاب حدیثی‌اش - که مطابق با نیاز جامعه امروزی است - سخن گفت. او به سفر دو سال قبلش به ایران و بازدید از دارالحدیث اشاره کرد و گفت اثرش به کتاب *میزان الحکمه* بسیار شبیه است و عجیب آن که من پیش از این سفر کارهای تألیف کتاب را انجام داده بودم و حتی نام آن را «الحکم» گذاشته بودم و در این سفر مشابهِت‌های این دو اثر مرا شگفت زده کرد.

مؤلف کتاب *الحکم*، در ادامه، بیان داشت که کتابش دارای ششصد باب و ۳۵۰ مقاله بوده و در هفت بخش از احادیث و متون دینی اخذ شده و در تمام آنها نیازهای امروزی لحاظ شده است. این کتاب - که به زودی منتشر خواهد شد - دارای ۱۵۲۰۰ صفحه است و شیوه کار و بخشی از مباحث آن در سائیتی با عنوان «الحکم» قابل دسترسی است.

وی در پاسخ به چرایی عدم استفاده‌اش از منابع شیعی بیان داشت که من از بسیاری از منابع شیعی بهره برده‌ام، ولی در کتاب از آنها نام نبرده‌ام و قبول کنید که در جامعه اهل سنت استفاده از منابع حدیثی شیعه به صورت مستقیم دشوار و جداً صعب است.

در پایان این جلسه، دو طرف آمادگی خود را برای تبادل استاد در دانشکده‌های متبوعشان اعلام کردند و نماینده رایزن فرهنگی ایران در فراهم سازی مقدمات آن اعلام آمادگی کرد.

در این جلسه - که دو ساعت به طول انجامید - مباحثات خوبی بین دو طرف صورت پذیرفت. جلسه ساعت هفده پایان یافت و اساتید دانشگاه برای اقامه نماز جماعت مغرب و عشا عازم مسجد جامع آنکارا، موسوم به «مسجد کجاتپه» شدند.

ب) دیدار از مراکز فرهنگی

ب-۱) دو نشست فرهنگی

جلسه با پرفسور ایلبر اورتالیلی (۱۳۹۰/۱۱/۲۰)

اساتید در هوای برفی و بسیار سرد روز پنجشنبه، بیستم بهمن از مجموعه کاخ‌های عثمانی، مشهور به موزه توپقاپی، بازدید کردند. اساتید دانشکده در اثنای این بازدید در جلسه‌ای کوتاه با جناب پرفسور ایلبر اورتالیلی، پژوهشگر و رئیس کاخ موزه توپقاپی، شرکت کردند. در این جلسه - که در دفتر ریاست موزه برگزار شد - پرفسور اورتالیلی از سفر چند روز قبل خود به ایران گفت. وی در سفر اخیرش در روز شانزدهم بهمن در مجلس شورای اسلامی در همایش با شکوه چهره‌گشایی از قرآن موزه توپقاپی در تهران شرکت کرده بود:

قرآن موزه توپقاپی کهن‌ترین نسخه دست‌نویسی همراه با ترجمه فارسی است که تاریخ مکتوب مشخصی مربوط به سال ۴۸۴ هجری دارد و متن آن در شمار قدیمی‌ترین تفاسیر فارسی قرآن است. نسخه‌آرایی آن جلوه‌ای کم‌نظیر از هنر قدسی را به نمایش می‌گذارد. این اثر شگفت‌انگیز جلد هشتم یک دوره چهارده جلدی است و در بردارنده سوره کهف، مریم، طاهّا تا پایان سوره حج است. این قرآن، چهارمین نسخه تاریخ‌دار و فارسی است. مجموعه‌ای از هنر، خط، نقاشی و کتابت در این اثر دیده می‌شود و ۲۳۸ برگ و قطع ۲۰ در ۳۴ دارد. خط این نسخه در کتابت قرآنی و عبارت فارسی تحول خط را از کوفی به نثر به نمایش می‌گذارد. در پایان نسخه توپقاپی نوشته‌ای به خط کوفی و به جوهر زراندود در دو صفحه نوشته شده است. یک نسخه دیگر از این متن موجود است که در موزه بریتانیا نگهداری می‌شود و به کوشش جلال متینی در سال ۱۳۵۲ ش، منتشر شده است. مدیر موزه استانبول در این جلسه گفت:

دین، زبان و تمدن ترکیه مدیون ایران است. مدنیت و تمدن و فرهنگ ایران برای ترکان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. از این رو، ترکان از گذشته، ایران‌شناسان بزرگی را پرورش داده است.

دین، تمدن و حتی زبان ما به ایران مدیون است. در گذشته ادبیات و تاریخ فارسی برای ترکان، شاعران و تاریخ‌نویسان ترکیه مهم بود.

در پایان، پرفسور ایلبر اورتالیلی، رئیس کاخ موزه توپقاپی از مهمان‌نوازی گرم ایرانیان تشکر و

قدردانی کرد.

جلسه عبادی علویان (۱۳۹۰/۱۱/۲۰)

حضور بیست میلیونی علویان در ترکیه بهانه خوبی بود تا با این گروه بیشتر آشنا شویم. برای این منظور، بعضی از اساتید حاضر در سفر با هدف بررسی اندیشه‌ها و رفتار عبادی ایشان از نزدیک، راهی یکی از مراکز عبادی ایشان شدند. این جلسه عبادی در شب جمعه، در یک جمخانه (= جمع خانه: محل اجتماع) تشکیل شده بود. اسامی دوازده امام علیهم‌السلام و عکس منسوب به امام علی علیه‌السلام زینت بخش سالن جمخانه بود. بر فراز عکس امام علی علیه‌السلام نیز به حروف لاتین نگاشته شده بود: «یا الله، یا محمد، یا علی».

جلسه عبادی علویان با سخنرانی یکی از عالمان ایشان آغاز شد. وی در سخنان خویش با استمداد از روایات امام صادق علیه‌السلام مطالب اخلاقی گوناگونی را بیان داشت. پس از سخنرانی، آیین عبادی ایشان - که با ذکر مصیبت امام حسین علیه‌السلام همراه بود، آغاز شد و پس از یک جمع خوانی مذهبی به رکوع و سجده‌های پی در پی پرداختند و در پایان، جلسه را با درخواست نیازهای خویش از خداوند ختم نمودند. عالمان علوی - که جلسه را اداره می‌کردند - پس از اتمام جلسه اساتید را به افاق خویش دعوت نمودند.

اساتید دانشگاه در جلسه‌ای که با بزرگان این جمخانه علوی برگزار شد، در باره عقاید و اعمال عبادی ایشان پرسش کردند. استاد ناکی (= نقی) اوسن، بزرگ جمخانه نیز پاسخ به پرسش‌ها را عهده دار شد. وی در باره شیوه نماز خواندنشان بیان داشت:

ما از آیات قرآن چنین برداشت می‌کنیم که باید در تمام حالات در نماز باشیم. بنا بر این، نماز را همان ذکر دانسته و اعمال خاصی را - که شما انجام می‌دهید - انجام نمی‌دهیم. اعتقاد به اهل بیت علیهم‌السلام داریم و در محبت به ایشان و همچنین در بین خودمان بسیار پایبند هستیم. تنها به خواندن نماز جمعی، به همین صورت که مشاهده کردید، قایلیم. دوازده روز از سال را روزه می‌گیریم و در ماه رمضان چون ماهی است که شاه مردان به شهادت رسیده، ماتم زده‌ایم و ماتم زده را یارای گرفتن روزه نیست.

ناکی اوسن - که همراه یکی دیگر از بزرگان جمخانه با نام حیدر کرابابا در جلسه حاضر بود - در باره جمعیت علویان چنین گفت:

تعداد ما افزون بر ۲۵ میلیون نفر در ترکیه است، ولی متأسفانه تا بیست سال قبل ما هویت خویش را فراموش کرده بودیم و در حال حاضر، دوباره علویان در حال جمع شدن هستند. ما رهبری مشخص نداریم، ولی عزالدین دوغان صاحب همین جمخانه از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

ساعت از ۲۲ گذشته بود و تمام شرکت کنندگان در جمخانه رفته بودند. سؤالات بسیاری باقی ماند، ولی جلسه بیش از این گنجایش نداشت. ناکی اوسن - که معتقد بود مهمان برایشان جایگاه امام علی یا حضرت خضر را دارد - اصرار داشت که بیشتر در خدمت گروه باشد، ولی جمع اساتید نیز باید نیمه شب استانبول را به مقصد آنکارا جهت شرکت در جلسه دانشکده الهیات ترک می‌کردند. از این رو، جلسه پایان یافت.

علاقه‌مندی به اهل بیت علیهم‌السلام، عدم آگاهی از مباحث شریعت، فقدان رهبری دینی، و عدم دسترسی به یک کتاب دینی وظیفه عالمان شیعی را در تبلیغ دین در این جماعت سنگین می‌ساخت.

علویان در جمخانه‌هایشان اطعام‌های گسترده‌ای را با عنوان احسان در طول سال دایر می‌کنند. علویان ترکیه مجله‌ای خبری با عنوان دُرنا (Turna) دارند که خبرهای مربوط به جمخانه‌ها و گروه‌های مختلف ایشان را پوشش می‌دهد.

ب- ۲) موزه‌ها و جاذبه‌های گردشگری

فیروزه ایران (کنسولگری) (۱۳۹۰/۱۱/۱۷)

ساختمان کنسولگری ایران یکی از آثار تاریخی شهر استانبول است که قدمت آن به بیش از یکصد و پنجاه سال قبل باز می‌گردد. این بنا تا سال ۱۳۰۸ شمسی سفارت و پس از آن که پایتخت به آنکارا منتقل شد، تبدیل به کنسولگری گردید. پیشینه بنای ساختمان به چهارمین دوره نمایندگی سیاسی ایران در ترکیه به سال ۱۲۷۵ق، باز می‌گردد. در آن دوران، حاج میرزا حسین خان مشیرالدوله، معروف به سپهسالار اعظم، بانی مسجد و مدرسه سپهسالار (شهید مطهری کنونی) تهران، به عنوان وزیر مختار تعیین و در سال ۱۲۸۵ق، در زمان نامبرده سفارت ایران در دربار عثمانی به درجه سفارت کبر ارتقا یافت و خود ایشان به عنوان اولین سفیر کبیر ایران در دربار عثمانی تعیین و تا سال ۱۲۸۸ق، - که صدراعظم شد - در این سمت باقی ماند.

از آنجا که مکان سفارت‌خانه ایران به صورت استیجاری بود، مشیرالدوله در پنجم ربیع الاول ۱۲۸۲ق، در عریضه‌ای به ناصرالدین شاه، ضمن بیان مشکلات، درخواست زمین را برای سفارت‌خانه بیان داشت. سپهسالار، پس از صدور فرمان شاه در اول ربیع الاول ۱۲۸۳ق، زمین کنونی در ۲۸۳۰۰ زرع مربع را در بهترین و مرغوب‌ترین نقاط استانبول، مشرف به منطقه تاریخی و بسیار مهم باب عالی (منطقه حکومتی شامل ساختمان نخست وزیری و تمام وزارتخانه‌ها) به مبلغ ۷۳۵۸ تومان خریداری نمود. این زمین مزبور متعلق به یکی از پاشاهای عثمانی بود و وقتی آن را به

دولت ایران فروخت دولت عثمانی وی را به دلیل فروش زمین مشرف به باب عالی به یک سفارت خارجی از خدمت اخراج و مدتی از استانبول تبعید نمود.

در همان سال، سلطان عبدالعزیزخان (از معماران ایتالیایی) - که برای ساخت قصر بیگلربیگی در ساحل آسیایی آمده بود و آن قصر را ساخت - به ساختن ساختمان کاخ سفارت ایران (ساختمان کنونی سرکنسولگری) مشغول شد. در سال ۱۳۱۸ ق، - که مظفرالدین شاه به اسلامبول آمد - سلطان عبدالحمید خان عثمانی قطعه زمینی بایر در اطراف سفارت به مساحت دو هزار زرع را به مبلغ پنج هزار لیره طلا از اوقاف خرید و به سفارت ایران هدیه داد. شاه ایران نیز در عوض، یک تسبیح مروارید بسیار اعلا از مرواریدهای نادری را به سلطان عبدالحمیدخان هدیه کرد.

بنای فعلی از بناهای مهم و تاریخی محسوب می‌شود و در زمان ساخت، غیر از قصرهای سلطنتی در شهر استانبول عمارتی نبود که از لحاظ معماری و موقعیت با کاخ سفارت ایران برابری کند. این بنا روزگاری با عنوان فیروزه ایران شهرت داشته و پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در دهه هشتاد بازسازی و مرمت گردیده و بخش‌هایی نیز بدان افزوده شده است.^۱

آرامگاه و مسجد ایوب سلطان (۱۳۹۰/۱۱/۱۸)

این مسجد در منطقه ایوب استانبول، در کناره ساحل خلیج طلائی واقع شده است. بنای اصلی مسجد ایوب سلطان در سال ۱۴۵۸ م، به دستور سلطان محمد فاتح ساخته شده است. رو به روی درب ورودی مسجد، مزار «ابو ایوب انصاری» میزبان پیامبر خدا قرار دارد. مسجد فعلی نیز در سال ۱۸۰۰ م، بجز مناره‌های مسجد قبلی، تا پایه‌های آن تخریب و با نظارت حسین افندی مجدداً بنا شده است. مسجد ایوب سلطان اولین مسجد ساخته شده، پس از فتح استانبول است.

مسجد کبود (۱۳۹۰/۱۱/۱۹)

مسجد کبود یا مسجد سلطان احمد از زیباترین شاهکارهای معماری اسلامی است که رو به روی مسجد ایاصوفیا و در کنار میدان باستانی سلطان احمد قرار دارد. این مسجد به علت وجود کاشی‌های آبی رنگ در طراحی داخلی به «مسجد آبی یا کبود» شهرت دارد. مسجد کبود در سال‌های ۱۶۰۹ تا ۱۶۱۹ م، به دستور سلطان احمد اول بنا و مهم‌ترین مکان جلسات رسمی مذهبی حاکمان عثمانی بوده است. این مسجد در قدیمی‌ترین بخش استانبول و کنار دریاچه مرمره واقع شده و در قبل از سال‌های ۱۴۵۳ م، مرکز قسطنطنیه، پایتخت امپراتوری بیزانس، محسوب می‌شده است.

۱. برگرفته از سایت سرکنسولگری ایران در استانبول، با تلخیص و تغییر. گفتنی است در معرفی دیگر اماکن دیدنی ترکیه، گذشته از مشاهدات خویش و ام‌دار برخی سایت‌های معتبر اینترنتی هستیم.

معماران عثمانی برای نشان دادن توانایی خویش در استحکام، ساختمان سازی، تزیین و... نهایت تلاش خویش را به کار بستند تا در مقابل عمارت ایا صوفیا، نشان دهند که مسلمانان می‌توانند رقبای سرسختی برای اجداد مسیحی خود باشند. با این وجود، معمار نتوانسته قبه‌هایی بزرگ‌تر از قبه عمارت ایا صوفیا بسازد و به همین دلیل، تلاش کرده با تنظیم دقیق موقعیت قبه‌ها، شبه قبه‌ها و مناره‌ها جلوه‌ای زیبا را پدید آورد. با وجود تلاش معمار، ابعاد ساختمان کوچک‌تر از ابعاد عمارت ایا صوفیا است که این مسأله سلطان احمد را بسیار خشمگین کرد.

مناره‌های شش گانه، بیست هزار کاشی سرامیک دست‌ساز تزیین شده در صحن‌ها، بیش از دویست پنجره شیشه‌ای، لوستره‌های بزرگ جهت نورپردازی، خطاطی آیات قرآن (خط سید کاظم غباری بزرگ‌ترین خطاط آن زمان)، «محراب» تراشکاری شده از مرمر، دیوارهای سرامیک، «منبر»، طراحی صحن اصلی، به گونه‌ای است که حتی در زمان شلوغی همه افراد بتوانند امام جماعت را ببینند و سخنانش را بشنوند، بخش‌هایی از افتخارات معماران کارکشته ترک است و این اثر را به عنوان مهم‌ترین رویداد فرهنگی در سده هفده میلادی حکومت عثمانی جاودانه ساخته است. در گذشته یک مجتمع ساختمانی (شامل عمارت سلطنتی، دارالحدیث، بیمارستان، حمام، نوانخانه و...) این مسجد را به کاخ توپقاپی متصل می‌کرده است.

کاخ توپقاپی (۱۳۹۰/۱۱/۲۰)

کاخ توپقاپی استانبول (یکی از بزرگ‌ترین موزه‌های جهان) در محل اتصال تنگه بسفر و دریای مرمره و خلیج شاخ طلایی و دریای مرمره قرار گرفته است. این سلسله کاخ‌ها متعلق به قرن پانزدهم تا نوزدهم میلادی (دوران امپراتوری عثمانی) است. این کاخ در سال ۱۴۵۳م، توسط سلطان محمد فاتح ساخته شده است. کاخ توپقاپی محل زندگی سلاطین و دولتمردان عثمانی بوده و دارای باغ بسیار باشکوهی است. سمت راست کاخ، پشت درختان سرو مطبخ‌های کاخ - که اکنون نمایشگاهی از مجموعه‌های کریستال، نقره و ظروف چینی دوره امپراتوری عثمانی است - و سمت چپ کاخ حرمسرا (محل زندگانی همسران و فرزندان سلاطین) قرار دارد.

بخش‌های دیگر کاخ توپقاپی شامل سالن اجتماعات، کتابخانه احمد سوم، نمایشگاهی از لوازم شخصی سلاطین و خانواده سلطنتی جواهرات بسیار مشهور و قیمتی و نیز مجموعه‌ای از دست‌نوشته‌ها است. این موزه با داشتن بیش از دویست هزار سند و هشتاد و شش هزار کتاب و بیست سالن از شاهکارهای نفیس تاریخی، یکی از بزرگ‌ترین موزه‌های جهان به شمار می‌رود. در این موزه آثار ارزشمند متعلق به کاخ‌های سلطنتی ممالک دیگر، از جمله تخت نادرشاه، تابلوهای نفیس نقاشی، جواهرات پادشاهان ایران، مینیاتورهای ارزشمند و همچنین شاهنامه فردوسی وجود دارد.

کتابخانه کاخ منحصر به فرد و نمونه زیبایی از هنر قرن هیجدهم است. قفسه‌ها طوری طراحی شده که موجب چرخش هوا شود و بر کتاب‌ها مهر سلطان احمد سوم نقش بسته است و پنجره‌ها از عاج فیل است. وجود هیجده هزار کتاب تاریخی و نفیس (به لحاظ نسخ خطی، مینیاتور، نقاشی) سبب شده که این کتابخانه در شمار غنی‌ترین و گرانبهارترین کتابخانه‌ها در جهان اسلام قرار گیرد. در بخشی از موزه - که حال و هوای معنوی اشیای آن همراه با قرائت زنده قرآن توسط یک قاری ترک در هم آمیخته شده است، مهم‌ترین اشیای اسلامی در معرض دید قرار گرفته که برخی از آنها عبارت‌اند از:

پرده‌های کعبه و کلید و قفل طلایی کعبه، عصای حضرت موسی - که یهودیان دنیا ضمن تأیید این عصا برای آن ارزش والایی قایل‌اند - استخوان دست حضرت یحیی - که از نیش قبر ایشان به دست آمده - و زره ایشان و عمامه حضرت یوسف. قدیمی‌ترین شمشیرها از جمله شمشیرهای پیامبر اکرم، خرقه پیامبر اسلام، رد پای پیامبر - که توسط اصحاب ایشان با طلا پر شده است - مهر عتیق ایشان، موی سر پیامبر و دو دندان شکسته ایشان، موی ریش آن حضرت - که توسط ذره بین بزرگ نمایی شده است - نامه پیامبر، کفش‌های آن حضرت، و همچنین لباس حضرت فاطمه، زیر انداز خانه حضرت فاطمه، لباس خونین امام حسین علیه السلام که تنها یکبار در سال گشوده می‌شود، شمشیر حضرت علی علیه السلام، شمشیرهای ابوبکر، جعفر طیار، حمزه، عثمان، عمر، خلیفه عباسی و اموی و یزید. گفته می‌شود که در این قسمت، ۴۰۸ سال، بدون هیچ وقفه و ۲۴ ساعته توسط ۲۴ حافظ، قرآن خوانده می‌شده است و هم اکنون نیز روزانه ۷ ساعت قرائت قرآن انجام می‌گیرد.

ایاصوفیه یا حاجیاسوفیا (۱۳۹۰/۱۱/۲۰)

این شاهکار بزرگ بشر، در گذشته کلیسای مسیحیان شرق بوده که در دوره امپراتوری بیزانس به سال ۵۳۲م، بنا به دستور امپراتور کنستانتین اول ساخته شده است. این بنا با کار ده هزار کارگر در طول پنج سال و تحت نظر صد استاد تکمیل شد و به تاریخ ۲۷ دسامبر ۵۳۷ افتتاح شد. پس از فتح استانبول، سلطان محمد دوم در همان روز فتح استانبول (در سال ۸۷۵ هجری ۱۴۵۳ میلادی) فرمان تبدیل کلیسای ایاصوفیا به مسجد را صادر کرد و سه روز پس از فتح استانبول، ضمن برپا داشتن مراسم نماز جمعه در ایاصوفیا به امامت آق شمس الدین، خطبه به نام پادشاه فاتح عثمانی خوانده شد.

به دستور سلیمان اول، نقاشی‌ها و نگارگری‌های داخل ایاصوفیه پوشانده شد تا نماز جمعه در آنجا خوانده شود. سلیم دوم به معمار سنان دستور داد که ایاصوفیه را مرمت کند. در زمان مراد سوم، مناره و منبر و محراب به ساختمان ایاصوفیه افزوده شد. در زمان مراد چهارم، آیاتی از قرآن

به خط مصطفی چلبی در دیوارها و سقف ایاصوفیه نگاشته شد. علاوه بر این، لوحه‌هایی دور تا دور سقف ایاصوفیه نصب شد که در آن نام الله، محمد، ابوبکر، عمر، عثمان، علی، حسن و حسین نوشته شده بود. این لوحه‌ها در زمان سلطنت عبدالمجید با الواح مدوری - که به خط ابراهیم افندی نوشته شده بود - جایگزین گردید. پس از اعلام حکومت جمهوری در ترکیه و به قدرت رسیدن آتاترک، در سال ۱۹۳۵م، ایاصوفیه به دستور وی به موزه تبدیل شد و تا امروز به همین شکل باقی مانده است. ارتفاع گنبد بزرگ این مسجد از سطح زمین ۵۵ متر و قطر آن ۳۱ متر است که به وسیله چهل پشت‌بند بزرگ و روی چهارستون اصلی سوار شده است.

ایاصوفیا یکی از بارزترین و زیباترین نمونه‌های باقی مانده معماری دوره بیزانس است. یکی از با ارزش‌ترین هنرهای موجود در این بنا دکوراسیون داخلی با موزاییک و ستون‌های مرمر آن است. این معبد با چنان شکوه و زیبایی مزین شده بود.

عظمت و زیبایی گنبد ایاصوفیا و ظرافتی که معماران اولیه در ساخت آن به خرج داده‌اند، ایوان غربی کلیسا (هشتی که دروازه سلطنتی ورودی اصلی بین حیاط خارجی و سالن داخلی) سرسرای بالا - که به صورت نعل اسب طراحی گردیده - سالن اصلی کلیسا، محراب لژ مخصوص ملکه (در مرکز سرسرای بالا)، در مرمر درون ایاصوفیا در بخش جنوبی، دکوراسیون داخلی ایاصوفیا (طراحی با تخته سنگ‌های مرمر روی دیوارها و موزاییک بر روی منحنی‌های هلال طاق و...)، نقاشی‌های متعدد فرشتگان و... موزاییک‌های تزیین کننده و ده‌ها شاهکار هنری دیگر این اثر بیان‌گر تاریخی بس کهن همراه با افتخار و تلاش از هنرمندان ترک است که بی‌تردید قطعه‌ای غرور آمیز از تاریخ ترکیه است که تا به امروز استوار مانده است.

مسجد سلیمانیه (۱۳۹۰/۱۱/۲۰)

مسجد سلیمانیه در استانبول از مسجدهای جامع این شهر است که در سال‌های ۱۵۵۰ تا ۱۵۵۷ ساخته شد. این مسجد را معمار بزرگ عثمانی خواجه معمار سنان آغا به دستور پادشاه عثمانی سلطان سلیمان اول طرح کرد. ارتفاع گنبد این مسجد ۵۳ متر و قطر گنبد ۲۷٫۵ متر است. بنا به سنت عثمانی این مسجد چهار منار (گل‌دسته) دارد که نشانه مسجدهائی است که به امر شاهان ساخته می‌شد. سبک معماری آن، مانند دیگر کارهای سنان و معماران عثمانی ترکیبی از سبک معماری بیزانسی و اسلامی است. بر پایه رسم آن دوره این مسجد دارای ساختمان‌های جنبی مانند مدرسه و حمام و کتابخانه و کاروانسرا و بیمارستان و آشپزخانه عمومی نیز بوده است. این گونه ساختمان‌های جنبی را «کلیه مسجد» (به ترکی عثمانی «جامی کولیه سی») می‌نامیدند. در، باغ پشت این مسجد گورهای سلیمان اول و همسر و مادر و خواهرش و نیز گور سلیمان دوم و احمد دوم قرار دارد.

مسجد کجاتیپه (۱۳۹۰/۱۱/۲۱)

مسجدی تازه تأسیس در مرکز آنکارا است، ساخت آن در ۱۹۶۷ آغاز و در ۱۹۸۷ م، از سوی بنیاد (وقف) دیانت وابسته به سازمان دیانت ترکیه به پایان رسید. این مسجد بر فراز کجاتیپه (تپه بزرگ) بر روی زمینی به مساحت ۴۵۰۰ متر مربع ایجاد شده است؛ با اقتدار و صلابتی کم نظیر قد علم کرده و نمای بیرونی آن با توجه به رعایت حریم گسترده از اقصا نقاط شهر خودنمایی می‌کند. مسجد دارای یک گنبد اصلی است که بر روی چهار ستون برپا شده و چهار نیم گنبد در کنار آن که پهلو به پهلو یکدیگر نهاده‌اند و شکوه و اقتدار را به بیننده القا می‌کنند و چهار مناره بلند با ۸۸ متر ارتفاع که شب‌ها به صورت زیبایی نورپردازی می‌شوند و گلبانگ مسلمانی را در پایتخت ترکیه بازتاب می‌دهند.

در میان صحن اصلی لوستر بزرگی به شکل کره‌ای نورانی آویخته و دور تا دور آن لوسترهای کوچک کروی، روشنی بخش صحن اصلی‌اند و شاید اشاره‌ای است بر افلاک و گردش سیارات به دور خورشید و یا طواف بندگان گرد خانه خدا و در قسمتی از صحن بزرگ مسجد، ماکتی زیبا از مسجد النبی ﷺ مدینه (اهدایی ملک فهد) در ویتیرینی شیشه‌ای به نمایش گذاشته‌اند.

در تزئینات داخلی مسجد از معماری عثمانی استفاده شده و در آن سنگ‌های چینی، مرمر، زرد، ورق طلا و رنگ‌های مخصوص به کار برده‌اند. کتیبه‌ها را استادان حمید آیتاچ و محمود آبخان نوشته‌اند. علاوه بر آیات قرآن و کلمه شریف الله و نام رسول خدا ﷺ، نام خلفای اربعه و امام حسن و امام حسین علیهما السلام بر گرداگرد گنبد ثبت شده است. اهمیت مسجد در این است که خطبه‌های نماز عید و سخنرانی‌های واعظان آن از طریق شبکه تلویزیونی ویژه در همه مساجد آنکارا هم پخش می‌شود.

ارگ آنکارا (۱۳۹۰/۱۱/۲۲)

این ارگ بر روی تپه‌ای در قدیمی‌ترین بخش آنکارا واقع است و گفته می‌شود که یکی از نمادهای پایتخت است. تنها راه دستیابی به ارگ، پشت سر گذاشتن کوچه پس کوچه‌های قدیمی است. از فراز ارگ تمام آنکارا و همچنین بخش‌های باستانی شهر - که همچنان قدیمی نگه داشته شده - قابل دیدن است. دیوارهای ارگ به طول ۱۴ - ۱۶ متر هستند. گوناگونی دیوارها، ورودی‌های تو در تو، و همچنین تعدد دیوارها بسیار زیبا و جذاب است. قدمت ارگ را به صورت تخمینی به دوره گالات‌ها، (حدود سه هزار سال پیش) نسبت داده‌اند.

موزه تمدن‌های آناتولی (۱۳۹۰/۱۱/۲۲)

نزدیک ارگ بزرگ آنکارا موزه‌ای با عنوان «تمدن‌های آناتولی» قرار گرفته که بیان‌گر پیشینه چند هزار ساله آناتولی است. این موزه، در واقع، در یک بازار سرپوشیده قدیمی مربوط به قرن

پانزدهم میلادی بنا شده که البته به زیبایی بازسازی شده و در خود مجموعه‌ای نفیس از آثار سنگی و منحصر به فرد از دوره‌های پالئولیتیک، نئولیتیک، فرنگی‌ها، یورارتین‌ها تا تمدن لیدیا و همچنین آثاری از رومی‌ها و یونانیان را نیز در بردارد. هرایرانی در این موزه ناخود آگاه به یاد تخت جمشید می‌افتد.

مسجد حاجی بایرام ولی (۱۳۹۰/۱۱/۲۲)

این مسجد در محله اولوس، بعد از معبد آگوستوس قرار دارد و در اصل، در سال ۲۸ - ۱۴۲۷ ساخته شده است. این مسجد در کنار آرامگاه صوفی نامدار حاجی بایرام ولی (بنیان گذار فرقه بایرامی) است. این مسجد توسط معمار سینان در قرن شانزدهم و توسط یکی از نوه‌های حاجی بایرام ولی در سال ۱۷۱۴م، ساخته شده است. امروز این مسجد مشخصات مساجد قرن هفدهم و هیجدهم را نشان می‌دهد. دیوارهای این مسجد از آجر و قطعات سبز رنگ ساخته شده است. در حال حاضر، این مسجد برای مراسم رسمی و غیر رسمی استفاده می‌شود و غالباً عروس و دامادهای جوان از آن دیدار می‌کنند. مقبره حاجی بایرام در جنب محراب ساخته شده و این نمونه مقبره قرن پانزدهم است.

ج) نشست‌های سیاسی - فرهنگی

کنسولگری ایران در استانبول (۱۳۹۰/۱۱/۱۷)

اساتید دانشکده علوم حدیث بلافاصله، پس از جلسه با نمایندگی جامعه المصطفی در ترکیه به محله «ترجمان»، از مناطق قدیمی شهر استانبول وارد شده و به ساختمان مجلل و تاریخی کنسولگری ایران قدم نهادند. سنگ فرش خیابان‌های تنگ و باریک منطقه - که به صورت قدیمی باقیمانده‌اند - تاریخ کهن شهر را به تصویر می‌کشند.

گفته شد که محوطه کنسولگری در بهترین نقطه باب عالی در کنار کاخ امپراطوری عثمانی واقع شده است و این مکان توسط میرزا حسین سپهسالار، سفیر عصر ناصرالدین شاه (سازنده مدرسه عالی شهید مطهری تهران) و مساعدت مالی شاهنشاهی وقت ایران تهیه و با معماری بسیار زیبایی ساخته شده است. سازندگان این کاخ کوچک، اهتمام جدی خود را مصروف به تصویر کشیدن فرهنگ و اندیشه بی بدیل ایرانی در بنای ساختمان نموده بودند.

ساختمان مجلل کنسولگری در سمت راست درب ورودی بزرگ حیاط - که ویژه کاخ‌ها است - قرار گرفته است. چندین پله حیاط را به سرسرای کنسولگری متصل می‌سازد و پس از آن، سالن اصلی با معماری اصیل ایرانی همراه با نقاشی‌ها و اشعار شاعران سترگ پارسی‌گو خودنمایی می‌کند. قاب‌های عکس موجود در سالن، از مدارس ایرانیان مقیم در ترکیه حکایت می‌کند.

چند دقیقه‌ای از حضورمان نمی‌گذرد، که آقای حیدری، سرکنسول ایران وارد سالن می‌شود و در کنار دکتر صادقی و دکتر سبحانی نیا می‌نشیند. آقای حیدری، پس از خوش‌آمدگویی گرم و احوال‌پرسی و پاسخ متقابل جناب دکتر صاقي و معارفه، به معرفی دوره‌های مختلف ترکیه پرداخت و بیان داشت:

دو نقطه عطف در تاریخ ترکیه بسیار مهم است: نخست سال ۱۴۵۳م، است که فتح قسطنطنیه رخ داد. این سال برای ایشان، پایان قرون وسطی و آغاز دوران رنسانس است. از این تاریخ به بعد، ترکیه شاهد بالندگی روز افزون در جهت گسترش ممالک و استقرار حکومت سلطانی است که داعیه‌داری رهبری جهان اسلام نیز بوده است. در سده‌های بعدی مدت‌ها حکومت عثمانی مرکزیت جهان اسلام را دارا بوده است. بسیاری از اماکن و مساجد مهم استانبول و دیگر شهرها یادگار این دوران است.

دومین تاریخ که برای مردم عصر حاضر ترکیه از اهمیت بسزایی برخوردار است، سال ۱۹۲۳م، است که پایان حکومت عثمانی و آغاز دوره «جمهوریت» است. در این سال ترک‌ها به سرکردگی آتا تورک، جمهوری فعلی را بنیان نهادند و پایتخت را از استانبول به آنکارا منتقل ساخته و دوران جدیدی را پس از جنگ جهانی رقم زدند. تغییر خط نگارش، تغییر وضعیت پوشش، حکومت جمهوری محور از مهم‌ترین تغییرات آنها در دوره جمهوریت است.

ترکیه بر آن است که سومین نقطه عطف خود را در سال ۲۰۲۳م، در تاریخ خود ثبت کند؛ چه این که در آن سال جمهوریت یک صد ساله شده و چشم‌انداز گسترش فرهنگ، اقتصاد و سیاست تا سال مذکور پیش بینی شده است.

سرکنسول ایران در استانبول در پاسخ به پرسش یکی از اساتید - که در باره رابطه ایران با ترکیه و اشتراکات دو کشور سؤال کرده بود - گفت:

برخی از اشتراکات دو کشور را می‌توان چنین شماره کرد:

هر دو کشور دارای ۷۵ میلیون نفر جمعیت هستند و ۹۸ تا ۹۹ درصد مسلمان دارند. دو کشور وارث امپراتوری و پادشاهی بوده و در حوزه فرهنگی و علمی فراتر از مرزهای جغرافیایی در جهان تاثیرگذار هستند؛ به عنوان نمونه، ایران در کشورهای فارس‌زبانی چون افغانستان و تاجیکستان و یا شیعه، نظیر عراق نفوذ داشته و ترکیه نیز در کشورهای ترک و یا قومیت‌های ترک زبان تأثیر دارد.

جمعیت ۱۵۰ میلیون نفری هر دو کشور، بازار خوبی برای محصولات و تولیدات ترکیه و ایران است.

از جهت موقعیت استراتژیک، ایران در خاورمیانه و منطقه نفت خیز واقع شده و بر خلیج فارس و دنیای عرب اشراف دارد و ترکیه نیز پلی است بین دو قاره کهن آسیا و اروپا.

در باره رابطه ایران و ترکیه باید گفت که ارتباطات ما همواره در طول تاریخ دارای فراز و نشیب بسیار بوده است. در دولت‌های فعلی هر دو کشور، روابط بسیار خوب بوده است و دو کشور سعی کرده‌اند اختلافات اخیر خود در باره سوریه، سپر موشکی و نظایر آن را به ارتباطات اقتصادی و سیاسی مرتبط نسازند.

مناسبات و ارتباطات اقتصادی در دولت فعلی خوب بوده و همواره رو به گسترش است؛ به عنوان نمونه در سال ۲۰۱۰م، صادرات ایران به ترکیه یازده میلیارد دلار بوده و در سال بعد، یعنی سال ۲۰۱۱م، این صادرات به شانزده میلیارد دلار افزایش یافته است. بخش اعظم صادرات ایران به انرژی و حامل‌های آن اختصاص داشته است. همچنین حجم سرمایه‌گذاری‌های ترک‌ها نیز در ایران هر سال بیش از سال پیش است.

یکی دیگر از اساتید در باره اسلامگرایان و لایبیک‌ها و وضعیت حزب اسلامگرایان پرسید که این

پاسخ را از آقای حیدری شنید:

دو جریان اصلی در ترکیه وجود دارد: یکی از آنها لایبیک‌ها هستند که حزب جمهوری خلق مروّج این اندیشه است. پایه‌گذار این حزب آتاتورک بوده است. جریان دوم، اسلامگرایان هستند که چندین حزب با همین اندیشه در ترکیه فعال هستند. احزابی چون حزب رفاه، حزب سعادت و حزب عدالت و توسعه مهم‌ترین احزاب اسلامگرایان هستند. نجم‌الدین اربکان پایه‌گذار حزب رفاه بود و رجب طیب اردوغان رهبر حزب عدالت و توسعه. از سال ۲۰۰۲م، تا کنون اردوغان ریاست دولت را عهده دار است و پیروزی در سه دوره انتخابات، در تاریخ ترکیه بسیار کم نظیر است.

همچنین، آقای حیدری در پاسخ یکی دیگر از اساتید - که در باره وضعیت مذاهب اسلامی و آمار

حضور آنان در ترکیه پرسیده بود - گفت:

به جهت لایبیک بودن حکومت، تا کنون هیچ آمار رسمی و دقیقی از تعداد مذاهب و تعداد هواداران آنها صادر نشده است؛ چه این که سیاست دائمی ترکیه بر عدم تفکیک مذاهب است؛ اما از آمارهای غیر رسمی می‌توان گفت که ۹۸٪ جمعیت ترکیه مسلمان بوده و بیشتر آنها اهل سنت هستند. نوع اهل سنت ترکیه با دیگر مکان‌ها، به ویژه عربستان، بسیار متفاوت است. حب اهل بیت در بین مردم بسیار ریشه دوانیده و در غالب مساجد اسامی اهل بیت حک شده است. همچنین، نام‌های «حسن، حسین و زینب» در ترکیه بسیار پر بسامد است؛ به طوری که در سال ۲۰۱۱م، انتخاب نام زینب در بین اسامی دختران نوزاد، رتبه نخست را در ترکیه داشته است.

گفته می‌شود که پس از اهل سنت، تعداد علویون بیش از دیگر مذاهب است و حدود بیست میلیون نفر هستند. ایشان بیشتر حب اهل بیت را داشته و به دوازده امام معتقد هستند و در فقه سنی بوده و یا برخی از ایشان احکام خاصی را برای خود وضع کرده‌اند.

شیعیان امامیه بیشتر در مناطق مرزی همجوار با ایران و یا در استانبول هستند. رشد شیعه امامیه، پس از انقلاب اسلامی فزونی داشته است. در حال حاضر گفته می‌شود که ۱/۵ تا سه میلیون نفر شیعه امامیه هستند.

سرکنسولگر ایران در استانبول وقتی علاقه مندی دارالحدیث را به گردآوری مخطوطات حدیثی دریافت و از راه اندازی مرکز مخطوطات در دارالحدیث آگاه شد، به این نکته اشاره کرد که اخیراً در ترکیه «مرکز مخطوطات و میراث فرهنگی ترکیه» به دستور اردوغان توسط یکی از اساتید دانشکده الهیات در سه بخش شکل گرفته و آنها آمادگی همکاری دارند و بخش فرهنگی کنسولگری نیز برای ایجاد ارتباط بین دارالحدیث و این مرکز توانایی راهنمایی و کمک رسانی را داراست. جلسه اساتید با مسؤولان کنسولگری بیش از دو ساعت به درازا کشید. در بین جلسه حضار برای اقامه نماز جماعت سالن را ترک کرده و پس از آن، مجدداً ادامه جلسه را در سالن اصلی پی گرفتند. این جلسه صمیمی با پذیرای بسیار مهمان نوازانه سرکنسولِ کاردان و مردم دوست ایرانی آقای حیدری در یاد اساتید ماندگار شد.

جشن میلاد و پیروزی انقلاب اسلامی (۱۳۹۰/۱۱/۲۱)

آخرین جلسه‌ای که اعضای هیئت علمی دانشکده علوم حدیث در آن شرکت کردند، جلسه جشن میلاد پیامبر اسلام ﷺ و امام صادق علیه السلام بود که مقارن با ۲۲ بهمن و پیروزی انقلاب اسلامی بود. این جلسه به همت رایزن فرهنگی ایران در آنکارا دکتر منفرد، در سالن تئاتر و فرهنگ معاصر ترکیه و با حضور جمع کثیری از ایرانیان مقیم ترکیه برگزار شد. در این جلسه - که سفیر و اعضای سفارتخانه و رایزنی فرهنگی ایران شرکت کرده بودند - پس از سخنرانی مسؤولان ایرانی، تنی چند نفر از دانش آموزان سرود خواندند. برنامه پایانی این جشن به اجرای برنامه توسط گروه بین المللی تواشیح قمر بنی هاشم (جانبازان هنرمند قمی) اختصاص داشت. در پایان، دکتر منفرد از حضور اساتید دانشکده در جلسه تشکر کرد.